

**UCHWAŁA NR 115/XX/16
RADY MIASTA ZAMBRÓW**

z dnia 25 października 2016 r.

**w sprawie przyjęcia „Programu opieki nad zabytkami miasta Zambrów
na lata 2016-2019”**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2016 r. poz. 446, poz. 1579) oraz art. 87 ust. 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 roku o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2014 r. poz. 1446, z 2015 r. poz. 397, poz. 774, poz. 1505) Rada Miasta Zambrów uchwała, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Program opieki nad zabytkami miasta Zambrów na lata 2016-2019”, stanowiący załącznik do niniejszej uchwały, pozytywnie zaopiniowany przez Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta Zambrów.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia i podlega ogłoszeniu w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego.

Załącznik do Uchwały Nr115/XX/16

Rady Miasta Zambrów

z dnia 25 października 2016r.

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA ZAMBRÓW NA LATA 2016-2019

Zambrów, 2016r.

Opracowano w Wydziale Gospodarki
Przestrzennej Urzędu Miasta Zambrów
Tekst: Bożena Wróblewska

SPIS TREŚCI

1. WSTĘP	3
2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI.....	4
3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE	5
4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO.....	11
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.....	11
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	14
5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO	21
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	21
5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy	24
5.2.1. Zarys historii miasta	24
5.2.1.1. Rozwój miasta i jego układu przestrzennego	24
5.2.1.2. Układ urbanistyczny	26
5.2.1.3. Zabudowa	28
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony.....	29
5.3.1. Formy ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego....	29
5.3.2. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków.....	30
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków.....	34
5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla miasta.....	42
6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ	51
7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE.....	53
7.1. Priorytety Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Zambrów	53
7.2. Kierunki działań i zadania Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Zambrów	53
8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI 57	

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	59
10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI	61
11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW	62
12. SPIS TABEL	69
13. SPIS ZDJĘĆ.....	70

1. WSTĘP

Celem opracowania Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Zambrów na Lata 2016 – 2019 jest określenie zasadniczych kierunków działań władz miasta w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego występującego w jego granicach administracyjnych, zgodnie z przepisami ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 z późn. zm.). Program został opracowany na podstawie wytycznych rekomendowanych przez Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków – „Gminny program opieki nad zabytkami. Poradnik Metodyczny”. Program Opieki nad Zabytkami Miasta Zambrów na lata 2016 – 2019 jest dokumentem aktualizującym Program Opieki nad Zabytkami miasta Zambrów na lata 2009 – 2012 oraz dokumentem uzupełniającym do innych aktów planowania w gminie (Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Zambrowa, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego).

Przedmiotem programu jest miasto Zambrów jako region administracyjny oraz miejsce lokalizacji objętych programem zabytków.

Istotnym zagadnieniem uzasadniającym powstanie programu jest zachowanie dziedzictwa kulturowego regionu, jak również jego promocja wśród mieszkańców. Nieodzownym elementem tego typu działań jest budzenie w społeczeństwie świadomości istnienia zabytków i potrzeby ich rewitalizacji, jak również zwrócenie uwagi na istniejącą wspólnotę kulturową.

Głównym beneficjentem realizacji programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów i obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Przyjęty przez Radę Miejską w formie uchwały, gminny program opieki nad zabytkami jest elementem polityki samorządowej. Będzie służyć podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Podstawę prawną do opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami Gminy Miasto Zambrów stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 z późn. zm.), która w art. 87 ust. 1 zobowiązuje wójta do sporządzenia na okres 4 lat gminnego programu opieki nad zabytkami.

Program ten ma na celu, w szczególności:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Obiekty zabytkowe – zabytki nieruchome i ruchome, podlegają na terytorium Polski ochronie prawnej na mocy wielu aktów prawnych:

- **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku**

Obiekty zabytkowe są objęte ochroną prawną określoną jako konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela:

Art. 5. Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Art. 6. Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.

Art. 86. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie. Zasady tej odpowiedzialności określa ustawa.

- **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 z późn. zm.)**

Głównym aktem prawnym regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce jest ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 z późn. zm.). Ustawa stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce. Określa przedmiot, zakres i formy ochrony zabytków oraz opieki nad nimi, zasady tworzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz finansowania prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach, a także organizację organów ochrony zabytków.

Przy opracowaniu programu opieki nad zabytkami należy uwzględnić przepisy tej ustawy, takie jak:

Art. 3, art. 6, zgodnie z którymi:

Zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich część lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;

- **Zabytki nieruchome** są to krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne lub działalność wybitnych osobistości bądź instytucji.
- **Zabytki ruchome** są to dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje, numizmaty oraz pamiątki historyczne (militaria, sztandary, pieczęcie, odznaki, medale i ordery), wytwory techniki, materiały biblioteczne, instrumenty muzyczne, wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne oraz przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.
- **Zabytki archeologiczne** są to pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.
- Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Art.4, zgodnie z którym:

Ochrona zabytków polega na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;

- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art.5, zgodnie z którym:

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega w szczególności na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Art. 7 definiuje następujące formy ochrony zabytków:

- 1. wpis do rejestru zabytków**, który dla zabytków znajdujących się na terenie województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać decyzję o wpisie

z urzędu w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę.

Sposób prowadzenia rejestru oraz ewidencji zabytków określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem. (Dz. U. Nr 113, poz. 661).

- 2. uznanie za pomnik historii zabytku nieruchomego** - Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej, na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w drodze rozporządzenia, może uznać za pomnik historii zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury, określając jego granice. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego może przedstawić Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosek o wpis pomnika historii na Listę Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Naturalnego UNESCO w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego.
- 3. utworzenie parku kulturowego** w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się pod względem krajobrazowym terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Park kulturowy może utworzyć na podstawie uchwały rada gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące: prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych; umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego; składowania lub magazynowania odpadów.
- 4. ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego** albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach

zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się w szczególności ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia; innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych. W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego ustala się również, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków. W decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia; innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.

- **Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. z 2016r. poz. 446).**

Wykonywanie zadań w zakresie kultury i ochrony zabytków jest ustawowym zadaniem samorządów. W art. 7 ust. 1, pkt 9 ustawy zostały określone zadania własne gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy „kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;”. Pośrednio do ochrony zabytków odnoszą się zadania obejmujące kwestie: ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej, gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego, bibliotek gminnych i innych instytucji kultury, kultury fizycznej i turystyki, zieleni gminnej i zadrzewień, cmentarzy gminnych, utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych, promocji gminy.

Istotne uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w innych obowiązujących ustawach, w tym:

- Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (tekst jednolity Dz. U. z 2016r., poz. 788 z późn. zm.);
- Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r.- Prawo budowlane (tekst jednolity Dz. U. 2016r., poz. 290 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r.- Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz. U. z 2016r., poz. 672);
- Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (tekst jednolity Dz. U. z 2016r., poz. 1651 z późn.zm.);
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz. U. z 2015r., poz. 1774 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 406 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (tekst jednolity Dz. U. z 2016 r. poz. 239 z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji (Dz. U. poz. 1777).

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

- **KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2014-2017**

Na podstawie art. 86 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w dniu 24 czerwca 2014r. Rada Ministrów uchwaliła „Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Okres realizacji Programu ustalono na lata 2014-2017.

Głównym celem Programu jest **„Wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków.,,**

Do realizacji celu głównego opracowano trzy cele szczegółowe:

1. Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce,
2. Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków,
3. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji,

które z kolei realizowane będą w ramach szczegółowych zadań.

W ramach celu szczegółowego 1 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Porządkowanie rejestru zabytków nieruchomych.
2. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego.
3. Wypracowanie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych zgodnie z obowiązującą doktryną konserwatorską.
4. Wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego.
5. Opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków ruchomych.
6. Opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków.

7. Kontynuacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego.

W ramach celu szczegółowego 2 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Zwiększenie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach.
2. Wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną.
3. Podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków.
4. Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

W ramach celu szczegółowego 3 wyznaczono następujące kierunki działania:

1. Przygotowanie ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa.
2. Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych.
3. Promocja zasobu dziedzictwa za pośrednictwem Internetu.
4. Zwiększanie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

Do wszystkich wymienionych w Krajowym programie celów i zadań opracowano szczegółowy harmonogram realizacji wraz z planem finansowym programu. Dokument jest uzupełniony o projekt systemu wdrażania, monitoringu i ewaluacji oraz analizę ryzyka.

- **NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 – 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 – 2020**

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w „Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013” (przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa

w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Misją strategii jest: **„ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ KULTURY JAKO NAJWYŻSZEJ WARTOŚCI PRZENOSZONEJ PONAD POKOLENIAMI, OKREŚLAJĄCEJ CAŁOKSZTAŁT HISTORYCZNEGO I CYWILIZACYJNEGO DOROBKU POLSKI, WARTOŚCI WARUNKUJĄCEJ TOŻSAMOŚĆ NARODOWĄ I ZAPEWNIĄJĄCEJ CIĄGŁOŚĆ TRADYCJI I ROZWÓJ REGIONÓW”**.

Głównym celem strategicznym jest działanie na rzecz zrównoważenia rozwoju kultury w regionach Polski.

W ramach prac nad Narodową Strategią Rozwoju Kultury na lata 2004–2013 i uzupełnieniem strategii na lata 2004 – 2017 sformułowano następujące cele cząstkowe:

1. Wzrost efektywności zarządzania sferą kultury.
2. Zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju i dostępie do kultury.
3. Wzrost udziału kultury w PKB.
4. Zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków.
5. Modernizacja i rozbudowa infrastruktury kultury.
6. Wzrost uczestnictwa w kulturze.
7. Rozwój szkół artystycznych i zwiększenie liczby godzin edukacji kulturalnej w programach szkolnych.
8. Efektywna promocja twórczości.
9. Promocja polskiej kultury za granicą.
10. Ochrona własności intelektualnej i walka z piractwem.
11. Wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury.
12. Rozwój przemysłów kultury (kinematografia, media, design, wydawnictwa, fonografia)

Cele cząstkowe realizowane będą w ramach pięciu obszarów priorytetowych, którym odpowiadają szczegółowo opisane w NSRK – Narodowe Programy Kultury:

- Czytelnictwo i sektor książki NPK *Promocja czytelnictwa i rozwój sektora książki*;

- Dziedzictwo kulturowe NPK *Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego*;
- Instytucje artystyczne i promocja twórczości NPK *Rozwój instytucji artystycznych*;
- Szkolnictwo artystyczne i promocja młodych twórców - NPK *Wspierania debiutów i rozwoju szkół artystycznych*;
- Sztuka współczesna NPK *Znaki Czasu*;

W Narodowej Strategii Rozwoju Kultury cele operacyjne określone są przez 11 programów operacyjnych Ministra Kultury, które stanowią uszczegółowienie i rozszerzenie Narodowych Programów Kultury. Jednym z nich jest program operacyjny „*Dziedzictwo kulturowe*”.

Program realizowany jest w ramach dwóch komplementarnych priorytetów: rewaloryzacja zabytków nieruchomych i ruchomych oraz rozwój kolekcji muzealnych.

Podstawowym celem priorytetu 1 jest:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego,
- kompleksowa rewaloryzacja zabytków,
- zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki, poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,
- zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

- **PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO**

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego został przyjęty uchwałą nr IX/80/03 Sejmiku Województwa Podlaskiego dnia 27 czerwca 2003 roku.

Za cel generalny zagospodarowania przestrzennego województwa podlaskiego w Planie uznano: *„Kształtowanie przestrzeni województwa podlaskiego w kierunku wyrównywania dysproporcji w poziomie jego zagospodarowania w stosunku do rozwiniętych regionów kraju, zgodnie z wymogami integracji europejskiej, współpracy transgranicznej i obronności, w sposób generujący wzrost konkurencyjności, efektywności gospodarczej i poprawę warunków cywilizacyjnych życia mieszkańców, z wykorzystaniem walorów przyrodniczych, kulturowych i położenia.”*

W zakresie ochrony i kształtowania dziedzictwa kulturowego Plan określa zasady:

1. zasady ogólne wynikające zwłaszcza z procesu integracji europejskiej:

- szczególna ochrona tożsamości kulturowej regionu przed zagrożeniem jej wytracenia w konfrontacji z europejskim uniwersalnym modelem życia w sferze kultury materialnej i jej unikalnej specyfiki etnicznej i religijnej,
- uwzględnianie potrzeb współczesnego społeczeństwa w procesie ochrony i kształtowania zasobów dziedzictwa kulturowego,
- harmonijne współistnienie zasobów dziedzictwa kulturowego z zasobami środowiska przyrodniczego – jako filarów rozwoju turystyki krajowej i międzynarodowej,
- tworzenie warunków kompleksowej ochrony obszarów o walorach zabytkowych i kulturowych, takich jak: strefy ochrony konserwatorskiej, parki kulturowe, rezerваты kulturowe i obszary krajobrazu historyczno – kulturowo – przyrodniczego,
- priorytet ochrony walorów dziedzictwa kulturowego o randze międzynarodowej i krajowej,
- wykorzystanie unikalnych zasobów dziedzictwa kulturowego do krajowej i międzynarodowej promocji województwa,

2. ochrona i tworzenie nowych wartości kulturowych w reprezentatywnych obszarach tożsamości kulturowej województwa podlaskiego określone w części dot. wartości kulturowych przez służby Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Białymstoku, dotyczące:

- kształtowania krajobrazu historyczno – kulturowo – przyrodniczego, zespołów jednostek osadniczych i ich otoczenia,
- kształtowania form architektonicznych i gabarytów zabudowy harmonizujących z istniejącymi walorami kulturowymi zabudowy,
- stosowania materiałów, wystroju i kolorystyki obiektów budowlanych oraz zagospodarowania ich otoczenia nawiązujących do tradycji lokalnych,

3. ochrona i rewitalizacja obszarów zabytkowych zgodnie z wnioskami i uzgodnieniami z Podlaskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Białymstoku, w tym:

- zachowanie historycznych założeń urbanistycznych (objętych strefami ochrony konserwatorskiej), a w szczególności: rozplanowania przestrzeni publicznych (np. ulic, placów, skwerów, itp.), osi kompozycyjnych i widokowych, rozmieszczenia dominant, gabarytów i sposobów zabudowy oraz form architektonicznych,
- zapewnienie stosownej ekspozycji całych zespołów zabudowy i najwartościowszych jej elementów,
- twórcze kontynuowanie tradycji konstrukcyjnych, materiałowych, wystroju i kolorystyki obiektów oraz zagospodarowania ich otoczenia,
- lokalizowanie funkcji użytkowych niekolizyjnych z historycznymi funkcjami obszarów, zapewniających podstawy ekonomiczne utrzymania dobrego stanu technicznego zabudowy i zagospodarowania oraz atrakcyjność turystyczną,
- eliminowanie funkcji użytkowych i obiektów kolizyjnych pod względem sanitarnym i estetycznym z walorami kulturowymi obszarów zabytkowych,
- harmonijne wkomponowywanie nowej zabudowy w historyczną panoramę jednostek osadniczych ze strefami ochrony konserwatorskiej,
- poprawianie dostępności komunikacyjnej i systemów parkowania pojazdów oraz eliminacja uciążliwości ruchu drogowego, zwłaszcza tranzytowego towarowego,
- poprawianie warunków ochrony przeciwpożarowej,
- poprawianie standardu cywilizacyjnego zabudowy w zakresie wyposażenia w systemy kanalizacyjne i proekologiczne systemy energetyczne,

4. ochrona i utrzymanie dobrego stanu technicznego obiektów zabytkowych

z priorytetem obiektów o randze krajowej i regionalnej poprzez zapewnienie:

- funkcji użytkowych stosownych do lokalizacji i form architektonicznych obiektów – gwarantujących ich utrzymanie w dobrym stanie technicznym i racjonalne wykorzystanie dla potrzeb społecznych,
- obowiązku uzgodnienia z Podlaskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu oraz projektów budowlanych dotyczących rewitalizacji i modernizacji obiektów zabytkowych i ich otoczenia,

5. ochrona przed dewastacją i określenie warunków udostępnienia zwiedzającym obiektów archeologicznych oraz sposobów postępowania w przypadkach natrafienia na obiekty nieznanego pochodzenia w trakcie prowadzenia robót ziemnych,

6. tworzenie wartości kulturowych w nowych i rewitalizowanych zespołach zabudowy, w szczególności na bazie:

- przestrzeni publicznych o zindywidualizowanych formach urbanistycznych, takich jak: ulice, place, pasáže, ciągi piesze, skwery, zieleń parkowa i tereny sportowo–rekreacyjne,
- interesujących programowo i architektonicznie aranżacji otoczenia przestrzeni publicznych i ich zagospodarowania,
- wykorzystania w kompozycjach urbanistycznych szczególnych cech środowiska przyrodniczego – stosownie do jego predyspozycji, dla potrzeb terenów sportowo – rekreacyjnych i turystycznych, a konfiguracji terenów dla kształtowania sposobu zabudowy,
- rozmieszczenia akcentów i dominant przestrzennych, twórczo kontynuujących istniejące założenia urbanistyczne,
- stosowania zindywidualizowanych form architektonicznych poszczególnych obiektów lub ich grup, z zachowaniem harmonijnych gabarytów całościowych zespołów zabudowy i z dbałością o sylwetę przestrzenną całości jednostek osadniczych,

- harmonizowania gabarytów zabudowy plombowej z gabarytami otaczającej zabudowy (z wyjątkiem dominant przestrzennych i akcentów urbanistycznych wynikających z całościowych koncepcji urbanistycznych).
- **STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO DO 2020 ROKU**

Strategia rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020r. została przyjęta uchwałą nr 150/2157/2013 Zarządu Województwa Podlaskiego dnia 19 marca 2013r. Podstawowymi elementami strategii rozwoju województwa są diagnoza obecnej sytuacji regionu oraz wyznaczone na jej podstawie główne wyzwania i cele rozwojowe, które powinny zostać zrealizowane przez samorząd województwa podlaskiego i inne zaangażowane podmioty.

W dokumencie tym została przedstawiona wizja województwa podlaskiego do 2030 roku, która brzmi: *„Województwo podlaskie: zielone, otwarte, dostępne i przedsiębiorcze”*.

Do realizacji tej wizji wytyczono trzy wzajemnie powiązane ze sobą **cele strategiczne**:

1. Konkurencyjna gospodarka
2. Powiązania krajowe i międzynarodowe,
3. Jakość życia.

U podstaw skutecznej realizacji celów strategicznych leżą **cele horyzontalne**:

1. Wysokiej jakości środowisko przyrodnicze podstawą harmonii aktywności człowieka i przyrody;
2. Infrastruktura techniczna i teleinformatyczna otwierająca region dla inwestorów, mieszkańców, sąsiadów i turystów.

Kwestia ochrony dziedzictwa kulturowego jest przedstawiona w Strategii nie bezpośrednio, a w szerszym znaczeniu, gdyż w celu strategicznym 1: konkurencyjna gospodarka i jego Celu operacyjnym 1.4: kapitał społeczny jako katalizator procesów rozwojowych, stwierdzono: *„podstawą budowania silnego kapitału społecznego jest z jednej strony wzmacnianie więzi opartych na wspólnej tożsamości i umiejętności do jej ciągłej, twórczej reinterpretacji. Z drugiej jego integralnym elementem jest otwartość na inne wzorce kulturowe, umiejętność współdziałania i współżycia osób reprezentujących różne wartości, tradycje,*

normy zachowań i sposoby życia. Obydwie te postawy są ze sobą silnie związane i warunkowane przez znajomość własnej tradycji, kultury, historii oraz indywidualną kreatywność, otwartość na inspiracje i nowe rozwiązania. Kluczowe jest w tym aspekcie wzmocnienie znaczenia kultury w rozwoju społeczno-gospodarczym regionu. Kultura może być potencjalnie istotnym czynnikiem dynamizującym rozwój społeczno-gospodarczy województwa”.

W tym celu wyznaczono główne kierunki interwencji:

- Kształtowanie postaw społecznych i obywatelskich oraz wspieranie dialogu społecznego,
- Efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego,
- Sprawna administracja,
- Poprawa skuteczności zarządzania regionalnego i lokalnego.

• **PROGRAM ROZWOJU POWIATU ZAMBROWSKIEGO DO ROKU 2020**

Program Rozwoju Powiatu Zambrowskiego do 2020r. został przyjęty uchwałą nr XII/81/16 Rady Powiatu Zambrowskiego z dnia 22 lutego 2016r.

Zgodnie z wizją przedstawioną w Programie powiat powinien być: *„obszarem zapewniającym mieszkańcom możliwość rozwoju i wysoką jakość życia, atrakcyjnym do prowadzenia działalności gospodarczej, optymalnie wykorzystującym swoje położenie przy respektowaniu polityki zrównoważonego rozwoju”*. W dokumencie wyznaczono też misję Powiatu Zambrowskiego: *„Tworzenie warunków zrównoważonego rozwoju Powiatu w celu poprawy poziomu życia jego mieszkańców poprzez wykorzystanie potencjału gospodarczego i przyrodniczo – rolniczego”*.

W Programie przyjęto trzy cele strategiczne:

1. Rozwój zasobów ludzkich i instytucjonalnych
2. Ochrona i racjonalne wykorzystanie walorów środowiska naturalnego i dóbr kultury
3. Rozwój gospodarczy oraz rozwój infrastruktury technicznej i społecznej

W zakresie ochrony dóbr kultury zadaniami strategicznymi programu są:

- Renowacja, rewitalizacja i konserwacja zabytków i obiektów dziedzictwa kulturowego z terenu powiatu zambrowskiego, ze szczególnym uwzględnieniem obiektów wchodzących w skład kompleksu koszar zambrowskich.
- Stworzenie systemu promocji zabytków z terenu powiatu przy współpracy z gminami.
- Opracowanie materiałów informacyjnych dotyczących zabytków.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

- **STRATEGIA ROZWOJU MIASTA ZAMBRÓW NA LATA 2012 – 2022**

Strategia rozwoju Miasta Zambrów na lata 2012 - 2022 została przyjęta uchwałą Nr 103/XXII/12 Rady Miasta Zambrów z dnia 30 października 2012 r.

Strategia rozwoju miasta określa podstawowe potrzeby społeczne, gospodarcze i środowiskowe w postaci priorytetów i celów długookresowych. Strategia wyznacza długookresowy kierunek zmian poprzez określenie priorytetów i celów strategicznych, a także poprzez identyfikację zasobów i proponowanie konkretnych działań. Jednym z celów strategicznych jest ochrona wartości kulturowych.

W strategii, w zakresie dotyczącym ochrony wartości kulturowych przewidziano następujące zadania:

1. Rewitalizacja zespołu koszarowego;
2. Renowacja cmentarza wojennego przy ul. Mazowieckiej;
3. Renowacja (odbudowa) cmentarza żydowskiego przy ul. Łomżyńskiej;
4. Utworzenie Muzeum Ziemi Zambrowskiej;
5. Rewitalizacja centrum miasta – poprawa stanu technicznego obiektów przy ul. Kościuszki i Mickiewicza.

W strategii wskazano realizujących poszczególne zadania:

- dla zadania 1: Miasto Zambrów, wspólnoty mieszkaniowe, właściciele i zarządcy nieruchomości, Wojewódzki Konserwator Zabytków;
- dla zadania 2: Miasto Zambrów, Wojewódzki Konserwator Zabytków, Wojewoda Podlaski;
- dla zadania 3: Miasto Zambrów, Wojewódzki Konserwator Zabytków, Gmina Żydowska;
- dla zadania 4: Miasto Zambrów, powiat zambrowski, gminy powiatu zambrowskiego;

– dla zadania 5: Miasto Zambrów, zarządcy nieruchomości, właściciele obiektów, Wojewódzki Konserwator Zabytków;

- **PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA MIASTA ZAMBRÓW NA LATA 2015-2018 Z PERSPEKTYWĄ DO ROKU 2022**

Program Ochrony Środowiska Gminy Miasto Zambrów na lata 2012 - 2018 z perspektywą do roku 2022 został przyjęty uchwałą Nr 51/X/15 Rady Miasta Zambrów z dnia 15 września 2015r.

Program ochrony środowiska przedstawia aktualną sytuację ekologiczną gminy, uwzględniając uwarunkowania zewnętrzne i wewnętrzne, w tym ekologiczne, przestrzenne, społeczne i ekonomiczne uwarunkowania rozwoju gminy. Program określa priorytetowe działania ekologiczne oraz harmonogram zadań ekologicznych. W Programie, w części dotyczącej charakterystyki Miasta Zambrów uwzględniono dziedzictwo historyczne i kulturowe miasta. Przedstawiono zarys historii miasta, jego rozwój wraz z kształtowaniem się układu przestrzennego miasta. Wymieniono elementy przestrzenno – kulturowe podlegające ochronie oraz obiekty figurujące w gminnej ewidencji zabytków.

- **STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO MIASTA ZAMBROWA**

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Zambrowa zostało uchwalone uchwałą Nr 50/XIII /11 Rady Miasta Zambrów z dnia 25 października 2011r. zmienione uchwałą Nr 56/XI/15 Rady Miasta Zambrów z dnia 27 października 2015r. Studium jest dokumentem planistycznym określającym politykę zagospodarowania przestrzennego gminy sporządzanym dla jej całego obszaru i zawiera wytyczne do planowania miejscowego. Dokument pełni rolę koordynacyjną w programowaniu rozwoju miasta, ustalonym w Strategii Rozwoju Miasta oraz przy sporządzaniu Wieloletnich Planów Inwestycyjnych.

W Studium do najsilniejszych elementów identyfikacji przestrzenno – kulturowej Zambrowa podlegających ochronie zaliczono:

- zachowana najstarsza część układu urbanistycznego Zambrowa, t.j. rynek i ulice przyległe – strefa ochrony konserwatorskiej „B”,
- obszar południowej części Zambrowa, t.j. zabytkowy zespół koszar wraz z Aleją Wojska Polskiego, główną osią kompozycyjną zespołu – strefa ochrony konserwatorskiej „B”,
- obszar, na którym zachowały się ślady przedlokacyjnego układu książęcej wsi targowej z początku XV w. t.j. zespół kościoła parafialnego, trójkątny plac przed kościołem i ulicę Poswiątną - strefa ochrony konserwatorskiej „B-1”,
- obszar krajobrazu naturalnego i urządzonego, związanego przestrzennie z historycznym założeniem urbanistycznym, t.j. dolinę rzeki Jabłonka i dawne ogrody plebańskie – strefa ochrony konserwatorskiej „K”.

W Studium wymienione zostały obiekty zabytkowe nieruchome objęte ochroną prawną poprzez wpis do rejestru zabytków województwa podlaskiego oraz zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków. Wyznaczono miejsca i obiekty oraz zakres współdziałania w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków. Wyszczególniono zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej w strefach ochrony konserwatorskiej.

• **MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO MIASTA ZAMBROWA**

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego miasta Zambrów uchwalony uchwałą Nr 156/XVII Rady Miejskiej z dnia 3 marca 1993r. stracił ważność z dniem 31 grudnia 2003 r.

W czasie opracowywania programu miasto posiada 26 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego uchwalonych po 1 stycznia 1995 r. (w tym 3 zmiany miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dotyczących części tych terenów). Plany uchwalone po 1 stycznia 1995 r. zachowały swoją moc obowiązującą i zamierzenia inwestycyjne na tych terenach po 11 lipca 2003r. lokalizowane są na podstawie ustaleń planów, bez konieczności uzyskiwania decyzji o warunkach zabudowy lub decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego. W procesie planistycznym uzyskano uzgodnienia projektów planów miejscowych od wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Część tekstowa miejscowych planów zawiera ustalenia z zakresu ochrony środowiska kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej odnoszące się do całego obszaru objętego opracowaniem jak również dla poszczególnych jednostek strukturalnych.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Zarys historii miasta

5.2.1.1. Rozwój miasta i jego układu przestrzennego

Zambrów powstał na przełomie XIV i XV wieku, w okresie prowadzonej przez książąt mazowieckich kolonizacji tej części Mazowsza. Pierwotna książęca wieś po lewej stronie rzeki Jabłoń, na wzgórzu przy trakcie z Prus do Brześcia. Tam też w końcu XIV w. Powstał kościół. W 1430 r. Zambrów otrzymał prawo miejskie chełmińskie od księcia ciechanowskiego i warszawskiego Janusza I. Nowe miasto lokowano na skraju puszczy Czerwony Bór i granicy pól uprawnych, na prawej stronie rzeki Jabłoń, stąd charakterystyczna cecha Zambrów jest fakt usytuowania kościoła w innym miejscu niż miasto lokacyjne.

W 1479 r. Książę Janusz II ustanowił w mieście dwa jarmarki, a jego synowie dodali trzy nowe oraz ustanowili cotygodniowe targi. W 1520 r. W wyniku najazdu krzyżackiego miasto spłonęło. Zaginęły wówczas także dokumenty z nadanymi przywilejami.

W roku 1538 król Zygmunt I Stary odnawia przywilej na prawo chełmińskie oraz ustanawia trzy jarmarki i cotygodniowe targi w czwartki. W 1579 r. Król Stefan Batory nadaje mieszkańcom miasta przywilej wolnego wyrębu w Czerwonym Borze. Miasto posiadało wówczas 40 włók ziemi, 250 domów, młyn wodny i ok. 1500 mieszkańców, w tym 45 piwowarów i 8 rzeźników. Zambrów był też siedzibą powiatu. W 1580 r. Pożar zniszczył w rynku 8 domów i 12 spichlerzy, w końcu XVI wieku miasto nawiedziła zaraza, a na początku XVII w. kolejny pożar spowodował zubożenie miasta. Mimo to przybył miastu jeden młyn. Działał także sąd.

W 1630 r. Król Zygmunt III odnowił prawo chełmińskie i potwierdził ustanowione wcześniej jarmarki. Wojna polsko-szwedzka w latach 1655-1660 doprowadza miasto do ruiny. Zostaje

135 mieszkańców i 3 włóki ziemi. Pierwsza połowa XVIII wieku jest okresem stagnacji w rozwoju miasta. Przemarsze wojsk i walki w latach 1703-1708 i następnie w roku 1733 zahamowały rozwój miasta. Zambrów liczył wówczas jedynie 432 mieszkańców i miał 72 domy. W 1760 r. nadano miastu dwa dodatkowe jarmarki, a w roku 1773 król Stanisław August potwierdził wszystkie przywileje nadane wcześniej miastu przez królów polskich. W końcu wieku odrestaurowano i rozbudowano pochodzący z XV wieku murowany kościół. W 1796 r. po utracie niepodległości i włączeniu Zambrowa do Prus przestaje istnieć powiat zambrowski. Jego ziemie włączono do powiatu łomżyńskiego. W Zambrowie pozostaje jedynie sąd powiatowy. Na przełomie XVIII i XIX wieku Zambrów ma 3 brukowane ulice, 128 domów, w tym 98 krytych gontem i dachówką, 45 włók ziemi, 1 młyn wodny, 12 browarów i 9 gorzelni, 1 wyszynk, 9 studni, 42 stodoły i 29 wolnych placów. Liczy wówczas 554 mieszkańców, w tym 32 żydów. Ma 44 kupców i rzemieślników, 51 czeladników i parobków, 5 urzędników i policjantów. Wydany w roku 1802 dekret królewski znoszący ograniczenia zamieszkania w miastach i przyjmowania do cechów żydów powoduje w Zambrowie szybki wzrost liczby ludności żydowskiej.

Od wyzwolenia w 1807 roku przez wojska francuskie do roku 1813 Zambrów należał do Księstwa Warszawskiego, zaś administracyjne do departamentu i powiatu łomżyńskiego. Po zmianie w 1816 roku podziału administracyjnego Zambrów został włączony do powiatu augustowskiego. W roku 1827 miasto liczy 99 domów, wybudowano plebanie i wprowadzono zakaz wznoszenia i remontowania budynków drewnianych. W 1829r. rozebrano istniejący na Rynku drewniany ratusz. W roku 1831 miasto przeżywa epidemie cholery.

W połowie XIX wieku dzięki budowie przez Zambrów dróg Warszawa – Białystok, a następnie Łomża Czyżew następuje ożywienie ruchu budowlanego i rozwoju miasta. Wzrasta liczba ludności – w 1856r. do 1613, zaś w 1859 do 1719 mieszkańców. Od połowy XIX wieku aż do II wojny światowej przewaga liczebnie ludność żydowska.

W 1865 roku granice miasta obejmowały 20 ha gruntów zabudowanych, 627 ha ziemi uprawnej, 113 ha łąk i pastwisk, 241 ha lasów i 10 ha nieużytków. Przez miasto przebiegały 2 szosy drugiej klasy, 2 trakty pocztowe, 5 szlaków komunikacyjnych i 5 dróg bocznych. W mieście istniało 148 domów drewnianych i 2 murowane. Zambrów liczył 2049

mieszkańców, w tym 652 Polaków i 1397 żydów. 282 rodziny zajmowały się handlem, rzemiosłem i przemysłem a 83 rodziny – rolnictwem. W 1870 roku, ponieważ liczba mieszkańców nie sięgała 3000 a dochód nie przekraczał 1500 rubli miastu odebrano prawa miejskie i Zambrów stał się osadą. Miasto posiadało wtedy kościół, synagogę, dwie szkoły początkowe, urząd gminny i pocztowy, sąd gminny i aptekę. W 1879 roku na miejscu dawnego, zrujnowanego wybudowano nowy kościół murowany. W 1880 roku miasto liczyło 4500 mieszkańców, w tym 3000 narodowości żydowskiej. W 1897 roku liczba mieszkańców zwiększyła się do 5200 osób.

W końcu XIX wieku Rosjanie wybudowali w południowo-wschodniej części miasta koszary. W tym czasie powstały także 2 młyny parowe i cegielnia polowa. W 1905 roku Zambrów liczy 4152 mieszkańców i ma 1577 ha należących do 305 gospodarstw ziemi ornej, łąk, pastwisk i lasów oraz 103,8 ha zabudowań i ogrodów.

W dniu 4 lutego 1919 roku Zambrów odzyskał prawa miejskie. W roku 1921 liczył 6160 mieszkańców i miał 487 budynków, zaś w 1931 – 7343 mieszkańców i 620 budynków. Liczba ludności w 1933 roku zwiększyła się do 8254.

Przed wybuchem II wojny światowej powierzchnia miasta wynosiła 1363 ha, w mieście było 580 budynków, w tym 129 murowanych oraz 318 warsztatów rzemieślniczych i garbarnia. Zniszczenia wojenne Zambrów wyniosły 43,5 %. W 1946 roku miasto liczyło 4130 mieszkańców. Odbudowano wówczas koszary i wzniesiono małą elektrownię. W 1950r. zbudowano 2 młyny motorowe, w 1952 oddano do użytku linie kolejowa do Czerwonego Boru dł. 14 km a w roku 1954 uruchomiono zakłady przemysłu bawełnianego. Zambrów stał się ponownie siedzibą powiatu. W jego granice włączona zostaje wieś Pruski-Jabłoń, a w roku 1958 również wieś Nagórki.

W latach 1975 – 1998 Zambrów jest gminą miejską w województwie łomżyńskim, zaś od 1 stycznia 1999 r. siedzibą powiatu w województwie podlaskim.

5.2.1.2. Układ urbanistyczny

Układ przestrzenny miasta wykształcony w XIX w. przetrwał do czasów współczesnych z niewielkimi zmianami. Jednym ze starszych elementów układu przestrzennego jest zlokalizowany na lewym brzegu rzeki Jabłoń kościół. Sam obiekt powstał co prawda w roku 1879, jednak w miejscu, gdzie istniała świątynia w końcu XIV w. Przed kościołem istniał

prostokątny plac targowy, którego pozostałością jest obecny plac o kształcie trójkątnym. Obok wcześniej istniejącego traktu do Brześcia wykształciły się w XV w. drogi do Wysokiego Mazowieckiego (obecnie ul. Mazowiecka), oraz do wsi Wądołki (obecnie ul. Wądołkowska). Na przełomie XVIII i XIX wieku obrzeża placu targowego zostały zabudowane. Nastąpiła też korekta ul. Mazowieckiej. W połowie XIX wieku uregulowano także przebieg ul. Wojska Polskiego (dawny trakt brzeski). Wynikiem tych zmian było ograniczenie powierzchni placu targowego do obecnej formy. Reliktem XV-XVI -wiecznego układu jest w tej części miasta wychodząca z płn.- wsch. narożnika placu targowego ulica Poswiątna, równoległa do koryta rzeki Jabłoń. Pod koniec XVIII w. w czasie panowania pruskiego powstała ul. Cmentarna, łącząca plac targowy i kościół z nowo założonym cmentarzem.

Układ przestrzenny miasta lokowanego, na wzgórzu, po prawej stronie rzeki Jabłoń kształtował się inaczej. Nowy rynek miał formę kwadratu, u narożników, którego zbiegało się siedem ulic; w narożniku płn.- zach. ulice Wiska i Krzywa (obecnie Podedwornego i Wilsona), w narożniku płn.- wsch. ulice Tykocka i Krzywa (obecnie Białostocka i Świętokrzyska), w narożniku pld.- zach. Łomżyńska i w pld.- wsch. Kościelna i Próżna (obecnie Kościuszki i Wodna). Południowa pierzeja rynku usytuowana była równoległe do rzeki, wzdłuż traktu brzeskiego. Od XV-XVI w. istniała też ul. Gumienna (obecnie Sadowa) biegnąca równoległe do północnej pierzei Rynku, łącząca ul. Podedwornego i Białostocką. Pierwotny układ ulic miasta przyjął postać wrzeciona. Na zachodnich krańcach miasta zbiegały się ul. Łomżyńska Wilsona i Sadowa, zaś w części wschodniej ulice Kościuszki i Świętokrzyska. O powstaniu takiego układu zdecydował równoległy do rzeki przebieg traktu brzeskiego, a jego dopełnieniem jest wychodząca ze środka wschodniej pierzei rynku ul. Mickiewicza.

W XIX wieku zaszły istotne zmiany w układzie urbanistycznym miasta. Najważniejsza była budowa w latach 1823-35 traktu militarnego z Warszawy do Petersburga. Trakt ten, po wyburzeniu kilku domów, poprowadzony został przez środek południowej pierzei rynku. Dalej, w kierunku północnym przebiegał istniejąca od XV w. ulica Białostocka. W połowie XIX w. wytyczono też wychodzącą ze środka wschodniej pierzei rynku ul. Mickiewicza.

Prawdopodobnie odtworzono w ten sposób istniejącą wcześniej drogę gospodarczą wyburzając jedynie budynek ograniczający dostęp do rynku.

Rozbudowa miasta po 1945 roku spowodowała zanik przebiegu ul. Sadowej w zachodniej części miasta. W latach 70-tych zamknięciu uległ wschodni wylot ul. Mickiewicza.

5.2.1.3. Zabudowa

Przekazy źródłowe potwierdzają, że pierwotna zabudowa Zambrowa była drewniana. W pierzejach rynku i przy ulicach sąsiednich stały niskie, drewniane domy kryte gontem lub słomą. Drewniany był również stojący na środku rynku ratusz. Rozebrano go w 1829r. Jedyną częściowo murowaną budowlą był kościół. Zasadniczą zmianę charakteru zabudowy przynieść miał dopiero wprowadzony przez władze administracyjne w 1827r. zakaz wznoszenia nowych budynków z drewna. Mimo to do 1865 r. powstały w Zambrowie jedynie trzy domy murowane, a do roku 1890 dalsze cztery. W 1879r. wybudowano nowy murowany kościół w miejscu po uprzedniej rozbiórce starego kościoła parafialnego. W 1885r. rozpoczęto w południowej części miasta (przy obecnej ul. Wojska Polskiego) budowę wielkiego kompleksu koszar. Dopiero na przełomie XIX i XX wieku oraz w okresie międzywojennym powstało wiele budynków murowanych, z których część przetrwała do czasów obecnych.

Charakterystyczny typ zabudowy miasta z tego okresu to:

- domy murowane, tynkowane, jedno- lub dwukondygnacyjne, nakryte dachami dwuspadowymi, o charakterystycznym skromnym detalu architektonicznym. Sytuowane były kalenicowo, z wąskimi przejazdami na tyły posesji. Większość powstała na przełomie XIX i XX wieku. Największe ich skupiska znajdują się przy Placu Sikorskiego (nr 1 – 5) i przy ul. Kościuszki (nr 1, 3, 7). Pojedyncze przykłady takiej zabudowy znaleźć można także przy ul. Mickiewicza, Łomżyńskiej i Wojska Polskiego,
- domy murowane lub drewniane, jednokondygnacyjne, z dachami dwuspadowymi, gankami i facjatami, sytuowane kalenicowo – ul. Mazowiecka i Łomżyńska,
- domy drewniane o cechach typowych dla budownictwa wiejskiego, sytuowane na obrzeżach miasta,
- zespół koszar zlokalizowany przy ul. Wojska Polskiego o zabudowie charakterystycznej dla XIX-wiecznego budownictwa wojskowego.

Charakter zabudowy Zambrowa określają także obiekty powstałe po 1945 r. Są to np. domy mieszkalne wybudowane w latach 50-tych i 60-tych, w zachodniej i północnej pierzei rynku, a także przy ul. Świętokrzyskiej, Sadowej i Podedwornego. Jest to zabudowa blokowa, często o gabarytach przekraczających dotychczas stosowane. Sposób sytuowania budynków odbiega od wykształconych dotychczas linii zabudowy, obudowa ulic jest mniej zwarta. Znaczne przekształcenia nastąpiły również na obszarze zespołu koszar, gdzie wprowadzono nowe budownictwo blokowe i przemysłowe dysharmonizujące z dotychczasową zabudową.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Zgodnie z art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003r., formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na obszarze miasta Zambrów funkcjonują jedynie dwie z ww. form: wpis do rejestru zabytków oraz ustalenia ochrony w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

5.3.1. Formy ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego opracowane dla terenu miasta Zambrów określają obowiązkowe zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej. W planach wyznaczone zostały granice i zasady

zagospodarowania terenów i obiektów podlegających ochronie, w tym zakres ochrony konserwatorskiej. Określono także zasady ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego. W planach wyznaczono też strefy ochrony konserwatorskiej. Dla każdej z tych stref ustalone zostały określone ograniczenia w zakresie możliwości realizacji inwestycji, rozbudowy i remontów obiektów istniejących. W części graficznej oznaczono obiekty oraz tereny chronione, wpisane do ewidencji czy rejestru zabytków.

5.3.2. Zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wpis do rejestru zabytków, prowadzonego przez wojewódzkiego konserwatora zabytków, jest jedną z form ochrony obiektów zabytkowych.

W rejestrze zabytków województwa podlaskiego, prowadzonym przez Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków znajdują się 54 (wymienione w tabeli nr 1) obiekty nieruchomości położone na terenie miasta Zambrów.

Tabela nr 1. Zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków w mieście Zambrów

Adres	Obiekt		Datowanie	Nr rejestru zabytków
Zambrów ul. Milenijna ul. Cmentarna	Zespół Kościoła pw. Trójcy Przenajświętszej	kościół, murowany	1879, odbudowany w 1940-1950	A-237/1986
		ogrodzenie z bramą, murowane	pocz. XXw	
Zambrów	Kaplica cmentarna, drewniana		1795, restaurowana 1866	A-227/1986
Zambrów	Kaplica cmentarna, murowana		1870	A-518/1994
Zambrów ul. Aleja Wojska Polskiego 16	d. poczta budynek murowany		pocz XX w	A-494/1993
Zambrów ul. Aleja Wojska Polskiego 25	ZESPÓŁ KOSZAR SZKOŁY ALTYRELYRSKIEJ	intendentura (?), budynek murowany obecnie Miejski	1892	A-382/1989 z 26.01.1989

Adres	Obiekt	Datowanie	Nr rejestru zabytków
	Ośrodek Kultury w Zambrowie		
Zambrów ul. Aleja Wojska Polskiego 27	budynek murowany obecnie budynek biurowy	1892	
Zambrów ul. Aleja Wojska Polskiego 29	budynek murowany obecnie szkoła	1901	
Zambrów ul. Aleja Wojska Polskiego 31	budynek murowany obecnie szkoła	1901	
Zambrów ul. Aleja Wojska Polskiego 33	budynek murowany, obecnie produkcyjny	1891	
Zambrów ul. Aleja Wojska Polskiego 41	budynek murowany obecnie mieszkalny	1897	
Zambrów ul. Aleja Wojska Polskiego 43	budynek murowany obecnie mieszkalny	1897	
Zambrów ul. Aleja Wojska Polskiego 44	budynek murowany obecnie mieszkalny	1891	
Zambrów ul. Aleja Wojska Polskiego 46	budynek murowany obecnie mieszkalny	1891	
Zambrów ul. Aleja Wojska Polskiego 48	budynek murowany obecnie mieszkalny	1892	
Zambrów ul. Aleja Wojska Polskiego 50	budynek murowany obecnie mieszkalny	k. XIX w	
Zambrów ul. Aleja Wojska Polskiego 52	kasyno podoficerskie (?) budynek murowany	k. XIX w, przebud. l.70	

Adres	Obiekt	Datowanie	Nr rejestru zabytków
	obecnie dom dziecka,		
Zambrów ul. Aleja Wojska Polskiego 54	budynek murowany obecnie mieszkalny	k. XIX w	
Zambrów ul. Aleja Wojska Polskiego 56	kasyno oficerskie budynek murowany, obecnie sąd	k. XIX w	
Zambrów ul. Aleja Wojska Polskiego 58	budynek murowany obecnie mieszkalny	1897	
Zambrów ul. Grunwaldzka 6	budynek murowany obecnie mieszkalny	k. XIX w	
Zambrów ul. Grunwaldzka 7	budynek murowany obecnie mieszkalny	k. XIX w	
Zambrów ul. Legionowa 4	budynek murowany obecnie mieszkalny	k. XIX w	
Zambrów ul. Magazynowa 2	szpital (?) budynek murowany obecnie mieszkalny	1889	
Zambrów ul. Magazynowa 4	łaźnia budynek murowany obecnie biurowy	k. XIX w	
Zambrów ul. Magazynowa 4	pralnia budynek murowany obecnie biurowy	k. XIX w	
Zambrów ul. Magazynowa 4	magazyn budynek murowany	k. XIX w	
Zambrów ul. Magazynowa 5	budynek murowany	k. XIX w	

Adres	Obiekt	Datowanie	Nr rejestru zabytków
Zambrów ul. Magazynowa 7	obecnie mieszkalny budynek murowany obecnie mieszkalny	k. XIX w	
Zambrów ul. Magazynowa 9	sztab budynek murowany obecnie usługowy	k. XIX w	
Zambrów ul. Magazynowa 9	stajnia budynek murowany obecnie budynek gospodarczy	k. XIX w	A-382/1989
Zambrów ul. Magazynowa 15	budynek murowany obecnie mieszkalny	k. XIX w	
Zambrów ul. Kościuszki 2	budynek murowany	1894	A-481/1992
Zambrów ul. Kościuszki 3	budynek murowany	1896	A-501/1993
Zambrów ul. Kościuszki 4	budynek murowany	1897	A-502/1993
Zambrów ul. Kościuszki 7	budynek murowany	1890	A-503/1992
Zambrów ul. Kościuszki 8	budynek murowany	1902	A-482/1992
Zambrów ul. Kościuszki 9	budynek murowany	1912	A-483/1992
Zambrów ul. Kościuszki 12-14	budynek murowany	1896-1897	A-523/1994
Zambrów ul. Kościuszki 13	budynek murowany	1891	A-487/1992
Zambrów ul. Kościuszki 15	budynek murowany	1895	A-4878/1992
Zambrów ul. Kościuszki 17	budynek murowany	k. XIX w	A-492/1992
Zambrów ul. Kościuszki 18	budynek murowany	1897	A-520/1994

Adres	Obiekt	Datowanie	Nr rejestru zabytków
Zambrów ul. Mickiewicza 5	budynek murowany	1912	A-519/1994
Zambrów Plac Sikorskiego 3	budynek murowany	1900	A-400/1990
Zambrów Plac Sikorskiego 4	budynek murowany	1900	A-401/1990
Zambrów Plac Sikorskiego 5	budynek murowany	1900	A-402/1990
Zambrów Plac Sikorskiego 10	budynek murowany	4 ćw XIX w	A-486/1992
Zambrów Plac Sikorskiego 16	budynek murowany	4 ćw XIX w	A-508/1993
Zambrów Plac Sikorskiego 17	budynek murowany	1894	A-504/1993
Zambrów Plac Sikorskiego 18	budynek murowany	XIX w	A-509/1993
Zambrów ul. Cmentarna	Cmentarz Parafialny Rzymskokatolicki	1795	A-324/1987
Zambrów ul. Łomżyńska	Cmentarz Żydowski	k. II poł. XVIII w	A-372/1988
Zambrów ul. Mazowiecka	Cmentarz Prawosławny Zgodnie z decyzją konserwatora - Cmentarz żołnierzy radzieckich z okresu II wojny światowej		A-423/1991

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Stosownie do przepisów art. 22 ust 4 i 5 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003r. prowadzona jest gminna ewidencja zabytków znajdujących się na terenie miasta Zambrów. Zgodnie z ustawą w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- zabytki nieruchome wpisane do rejestru,
- inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- inne zabytki nieruchome wyznaczone przez burmistrza (prezydenta miasta, wójta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Gminna ewidencja zabytków znajdujących się na terenie miasta Zambrów została sporządzona zgodnie z wojewódzką ewidencją zabytków. Ewidencja zabytków miasta Zambrów, poza zabytkami wpisanymi do rejestru zabytków (w tabeli nr 2 oznaczone kolorem czerwonym), obejmuje także inne zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków (w tabeli nr 2 oznaczone kolorem czarnym i zielonym). Obiekty, które są oznaczone czerwoną gwiazdką (kolumna 2 tabeli nr 2) nie istnieją, natomiast figurowały do tej pory w Gminnej Ewidencji Zabytków. Spośród obiektów architektury i budownictwa ujętych w gminnej ewidencji znalazły się budynki koszarowe, budynki mieszkalne, obiekty sakralne, cmentarze oraz układ urbanistyczny miasta Zambrowa. Spis obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków gminy przedstawia tabela poniżej.

Tabela nr 2. Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków w Gminie Miasto Zambrów

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT
1	Zambrów		Układ urbanistyczny – w granicach i ze strefami określonymi w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Zambrów (z wyłączeniem Zespołu Koszar Szkoły Artyleryjskiej
2	Zambrów		Zespół kościoła parafialnego p.w. Świętej Trójcy: a. kościół, murowany, 1879, odbud. 1940-50 b. ogrodzenie z bramą, murowane, pocz. XXw c. kapliczka, murowana, 4ćw. XIXw
3	Zambrów	Cmentarz Parafialny Rzymskokatolicki	Kaplica cmentarna, drewniana, 1795r.
4	Zambrów	Cmentarz Parafialny Rzymskokatolicki	Kaplica cmentarna, murowana, 1870r.
5	Zambrów	ul. Aleja Wojska Polskiego 16	Poczta, budynek murowany, pocz, XXw.
6	Zambrów	ul. Obrońców Zambrowa	Młyn Motorowy, obiekt murowany, pocz. XXw., przebud. l. 80 XXw.
7	Zambrów	ul. Fabryczna	Wieża ciśnień, obiekt murowany, 1

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT
			poł. XXw.
8		ZESPÓŁ KOSZAR SZKOŁY ALTYRELYRSKIEJ	
1	Zambrów	ul. Aleja Wojska Polskiego 25	Budynek murowany, 1892 r.
2	Zambrów	ul. Aleja Wojska Polskiego 27	Budynek murowany, 1892 r.
3	Zambrów	ul. Aleja Wojska Polskiego 29	Budynek murowany, 1901 r.
4	Zambrów	ul. Aleja Wojska Polskiego 31	Budynek murowany, 1901r.
5	Zambrów	ul. Aleja Wojska Polskiego 33	Budynek murowany, 1891r.
6	Zambrów	ul. Aleja Wojska Polskiego 41	Budynek murowany, 1897 r.
7	Zambrów	ul. Aleja Wojska Polskiego 43	Budynek murowany, 1897 r.
8	Zambrów	ul. Aleja Wojska Polskiego 44	Budynek murowany, 1891 r.
9	Zambrów	ul. Aleja Wojska Polskiego 46	Budynek murowany, 1891 r.
10	Zambrów	ul. Aleja Wojska Polskiego 48	Budynek murowany, 1892 r.
1	Zambrów	ul. Aleja Wojska Polskiego 49	Budynek drewniany, tzw. „Willa Pułkownika”, lata 10 XXw.
11	Zambrów	ul. Aleja Wojska Polskiego 50	Budynek murowany, k. XIXw.
12	Zambrów	ul. Aleja Wojska Polskiego 52	Budynek murowany, k. XIXw., przebud. l. 70
13	Zambrów	ul. Aleja Wojska Polskiego 54	Budynek murowany, k. XIXw.
14	Zambrów	ul. Aleja Wojska Polskiego 56	Budynek murowany, k. XIXw.
15	Zambrów	ul. Aleja Wojska Polskiego 58	Budynek murowany, 1897 r.
2	Zambrów	ul. Fabryczna 4	Budynek murowany, k. XIXw.

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT
3	Zambrów	ul. Fabryczna 6	Budynek murowany, k. XIXw.
16	Zambrów	ul. Grunwaldzka 6	Budynek murowany, k. XIXw.
17	Zambrów	ul. Grunwaldzka 7	Budynek murowany, k. XIXw.
18	Zambrów	ul. Legionowa 4	Budynek murowany, k. XIXw.
19	Zambrów	ul. Magazynowa 2	Budynek murowany, 1889r.
20	Zambrów	ul. Magazynowa 4	Budynek murowany (łaźnia), k. XIXw.
21	Zambrów	ul. Magazynowa 4	Budynek murowany (pralnia), k. XIXw.
22	Zambrów	ul. Magazynowa 4	Budynek murowany (magazyn), k. XIXw.
23	Zambrów	ul. Magazynowa 5	Budynek murowany, k. XIXw.
24	Zambrów	ul. Magazynowa 7	Budynek murowany, k. XIXw.
25	Zambrów	ul. Magazynowa 9	Budynek murowany, k. XIXw.
26	Zambrów	ul. Magazynowa 9	Budynek murowany (gospodarczy), k. XIXw.
27	Zambrów	ul. Magazynowa 15	Budynek murowany, k. XIXw.
DOMY			
9	Zambrów	ul. Białostocka 4	Budynek murowany, 4 ćw. XIXw.
10	Zambrów	ul. Białostocka 6	Budynek murowany, 4 ćw. XIXw.
11	Zambrów	ul. Cmentarna 14	Budynek murowany, XIX/XXw.
12	Zambrów	ul. Kościuszki 1	Budynek murowany, 1860 r.
13	Zambrów	ul. Kościuszki 2	Budynek murowany, 1860 r.

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT
14	Zambrów	ul. Kościuszki 3	Budynek murowany, 1896 r.
15	Zambrów	ul. Kościuszki 4	Budynek murowany, 1897 r.
16	Zambrów	ul. Kościuszki 5	Budynek murowany, XIX/XXw.
17	Zambrów	ul. Kościuszki 7	Budynek murowany, 1890 r.
18	Zambrów	ul. Kościuszki 8	Budynek murowany, 1902 r.
19	Zambrów	ul. Kościuszki 9	Budynek murowany, 1912 r.
20	Zambrów	ul. Kościuszki 10	Budynek murowany, 1904 r.
21	Zambrów	ul. Kościuszki 11	Budynek murowany, 1863r. zmiana elewacji l. 60-te XX w.
22	Zambrów	ul. Kościuszki 12-14	Budynek murowany, 1896-97 r.
23	Zambrów	ul. Kościuszki 13	Budynek murowany, 1891 r.
24	Zambrów	ul. Kościuszki 15	Budynek murowany, 1895 r.
25	Zambrów	ul. Kościuszki 16	Budynek murowany, k. XIXw.
26	Zambrów	ul. Kościuszki 17	Budynek murowany, k. XIXw.
27	Zambrów	ul. Kościuszki 18	Budynek murowany, 1897 r.
28	Zambrów	ul. Kościuszki 22	Budynek murowany, pocz. XXww.
29	Zambrów	ul. Łomżyńska 11	Budynek murowany, 1915r.
30	Zambrów	ul. Łomżyńska 13	Budynek murowany, pocz. XXw.
31	Zambrów	ul. Mazowiecka 13	Budynek drewniany, l. 30 XXw.
32	Zambrów	ul. Mickiewicza 5	Budynek murowany, 1912r.

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	
33	*	Zambrów	ul. Obrońców Zambrowa 11	Budynek drewniany, 1927r.
34		Zambrów	ul. Ostrowska 19	Budynek drewniany, 1927 r.
35		Zambrów	ul. Ostrowska 22	Budynek drewniany, l. 20 XXw.
36		Zambrów	ul. Ostrowska 24	Budynek drewniany, l. 20 XXw.
37		Zambrów	ul. Ostrowska 26	Budynek murowany, l. 30 XXw.
38		Zambrów	ul. Ostrowska 28	Budynek drewniany, l. 20 XXw.
39		Zambrów	ul. Ostrowska 30	Budynek drewniany, l. 30 XXw.
40		Zambrów	ul. Ostrowska 34	Budynek drewniany, l. 30 XXw.
41		Zambrów	ul. Ostrowska 38	Budynek drewniany, l. 30 XXw.
42		Zambrów	ul. Ostrowska 40	Budynek drewniany, 1926r.
43		Zambrów	ul. Poświętne 22	Budynek drewniany, l. 20 XXw.
44		Zambrów	ul. Poświętne 28	Budynek drewniany, l. 30 XXw.
45		Zambrów	Plac Sikorskiego 3	Budynek murowany, ok. 1900r.
46		Zambrów	Plac Sikorskiego 4	Budynek murowany, ok. 1900r.
47		Zambrów	Plac Sikorskiego 5	Budynek murowany, ok.1900r.
48		Zambrów	Plac Sikorskiego 6	Budynek murowany, 1860r.
49		Zambrów	Plac Sikorskiego 8	Budynek murowany, 4 ćw. XIXw.
50		Zambrów	Plac Sikorskiego 9	Budynek murowany, 4 ćw. XIXw.
51		Zambrów	Plac Sikorskiego 10	Budynek murowany, 4 ćw. XIXw.

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT	
52	Zambrów	Plac Sikorskiego 15	Budynek murowany, 4 ćw. XIXw.	
53	Zambrów	Plac Sikorskiego 16	Budynek murowany, 4 ćw. XIXw.	
54	Zambrów	Plac Sikorskiego 17	Budynek murowany, 1894r.	
55	Zambrów	Plac Sikorskiego 18	Budynek murowany, XIXw.	
56	Zambrów	ul. Wodna 1	Budynek murowany, 1910r. (?)	
57	Zambrów	ul. Aleja Wojska Polskiego 2	Budynek murowany, pocz. XXw.	
58	Zambrów	ul. Aleja Wojska Polskiego 5	Budynek murowany, l.10 XXw. Gimnazjum Macierzy Szkolnej	
59	Zambrów	ul. Aleja Wojska Polskiego 7	Budynek murowany, XIX/ XXw.	
60	*	Zambrów	ul. Aleja Wojska Polskiego 8	Budynek drewniany, pocz. XXw.
61	Zambrów	ul. Aleja Wojska Polskiego 19	Budynek murowany, pocz. XXw.	
62	Zambrów	ul. Aleja Wojska Polskiego 21	Budynek murowany, pocz. XXw.	
63	Zambrów	ul. Aleja Wojska Polskiego 22	Budynek murowany, pocz. XXw.	
64	Zambrów	ul. Aleja Wojska Polskiego 23	Budynek murowany, pocz. XXw.	
65	Zambrów	ul. Aleja Wojska Polskiego 32	Budynek murowany, pocz. XXw.	
66	Zambrów	ul. Aleja Wojska Polskiego 40	Budynek murowany, pocz. XXw.	
67	Zambrów	ul. Aleja Wojska Polskiego 64	Budynek drewniany, l.20 XXw	
68	Zambrów	ul. Aleja Wojska Polskiego 66	Budynek drewniany, l 20 XXw.	
		CMENTARZE		
69	Zambrów	ul. Cmentarna	Cmentarz Parafialny Rzymskokatolicki	

LP.	MIEJSCOWOŚĆ	ADRES	OBIEKT
70	Zambrów	ul. Łomżyńska	Cmentarz Żydowski
71	Zambrów	ul. Mazowiecka	Cmentarz Prawosławny

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla miasta

- **Kościół parafialny p.w. Trójcy w Zambrowie wraz z otoczeniem**

Świątynia została wzniesiona w latach 1874-1879 dzięki staraniom księży: Pawła Makowskiego i Aleksandra Mioduszeńskiego. Kościół został wzniesiony w stylu neoromańskim według projektu architekta z Warszawy, Bolesława Muklanowicza. Świątynia została konsekrowana w dniu 4 czerwca 1925r. przez ks. biskupa Romualda Jałbrzykowskiego. Podczas II wojny światowej budynek doznał poważnych zniszczeń, ale został odrestaurowany dzięki staraniom ks. prob. Aleksandra Szrednickiego.

Zdjęcie nr 1. Kościół Parafialny pw. Trójcy Przenajświętszej (źródło: UM Zambrów)

Kościół ma układ bazylikowy, trójnawowy, z wydzielonym transeptem i prezbiterium. Prezbiterium i kaplice zamknięte są półkoliście. Obiekt murowany, tynkowany. Bryła kościoła umieszczona jest na wysokim cokole. Przy elewacji frontowej zwracają uwagę dwie wysokie wieże. Dach nad nawą główną i prezbiterium jest dwuspadowy, nad aneksami przedsionka, nawami bocznymi, zakrystiami oraz kruchtami – dachy pulpitowe, nad kaplicami i zamknięciem prezbiterium – dachy pięciopółaciowe, a nad wieżami – ośmiopółaciowe. Na ścianach naw bocznych, zakrystii, krucht znajdują się małe okrągłe

w profilowanych obramieniach okna. Okna nawy głównej, transeptu, wież, prezbiterium są wysokie, wąskie i półkoliste.

Wnętrze budowli reprezentuje styl neoromański, który wyróżnia się prostotą, proporcjonalnością oraz małą ilością dekoracji. We wnętrzu znajduje się przedsionek z dwoma pomieszczeniami bocznymi, nawa główna i nawy boczne pięcioprzęsłowe, które oddzielone są dwoma rzędami kolumn połączonych ze sobą ozdobnymi łukami oraz prezbiterium jednoprzęsłowe z dwiema zakrystiami i kruchtami po bokach. Na sklepieniu kościoła można zobaczyć ciekawe zdobienia. Wyposażenie wnętrza ma charakter zabytkowy. Do jego elementów należą m.in.: epitafium inskrypcyjne Bartłomieja Laskowskiego, ufundowane w 1655 roku, epitafium inskrypcyjne Ignacego Jana Dąbrowskiego (1865 r.), epitafium inskrypcyjne Jana Mleczko (1868r.) i jego małżonki Konstancji (1882r.), barokowa monstrancja (1698r.), barokowa puszka (1626r.), klasycystyczna puszka (1825r.), neobarokowy krzyż ołtarzowy (koniec XIX w.).

Zdjęcie nr 2. Główna brama Kościoła Parafialnego pw. Trójcy Przenajświętszej (źródło: UM Zambrów)

Teren kościoła otoczony jest neoklasycystycznym ogrodzeniem z bramą na osi wzdłużnej kościoła. Ogrodzenie jest murowane z cegły, tynkowane, na cokole czworoboczne słupki, między nimi kraty z prętów żelaznych. Główna brama z dwoma furtkami. Metalowe skrzydła bramy w dolnej partii są pełne, w wyższej – ażurowe.

Kościół wraz z otoczeniem ma wartość artystyczną i dokumentarną.

- **Cmentarz parafialny rzymskokatolicki**

Cmentarz rzymskokatolicki w Zambrowie założony został w 1795r. przez księdza Marcina Krajewskiego, miejscowego proboszcza, w południowo – wschodniej części miasta. W 1868 roku za sprawą księdza Pawła Makowskiego cmentarz został ogrodzony solidnym murem z kamieni polnych.

Zdjęcie nr 3. Główne wejście na cmentarz parafialny w Zambrowie (źródło: UM Zambrów)

Na wartość zabytkową cmentarza składa się:

- układ przestrzenny: cmentarz na planie wydłużonego prostokąta z nieregularnym układem ciągów komunikacyjnych;
- architektura: kaplica cmentarna wzniesiona w 1795r. przez proboszcza Marcina Krajewskiego oraz neoromańska, murowana z cegły kaplica grobowa Woyczyńskich właścicieli Porytego Jabłoni wzniesiona około 1870 r.;
- XIX – wieczne krzyże żeliwne oraz nagrobki o charakterze zabytkowym powstałe do 1925r. (najstarszy nagrobek Marianny Kołomyjskiej zm. 1878r.) oraz grób – pomnik powstańców z 1863r.; mogiła zbiorowa żołnierzy polskich poległych w latach II wojny światowej, pomnik ku czci ofiar II wojny światowej oraz grób Henryka Perkowskiego – ofiary strajków robotniczych w Szczecinie w grudniu 1970r.;
- drzewostan (przewaga lip).

Cmentarz rzymskokatolicki w Zambrowie jest jednym z najstarszych cmentarzy na terenie dawnego województwa łomżyńskiego z cennymi pod względem zabytkowym kaplicami cmentarnymi oraz grobami o znaczeniu historycznym będącym przekrojem wydarzeń z lat 1863 -1970.

- **Kaplica cmentarna w Zambrowie**

Najważniejszym z elementów zambrowskiego parafialnego cmentarza grzebalnego jest kaplica grobowa księdza Marcina Krajewskiego, która stanowi najstarszy wolno stojący zabytek architektoniczny w Zambrowie.

Zdjęcie nr 4. Kaplica cmentarna w Zambrowie (źródło: UM Zambrów)

Drewniana kaplica została zbudowana w 1795r. na planie kwadratu, o konstrukcji zrębowej, szalowana, kryta gontem, na wysokiej podmurówce kamiennej podpiwniczona. Nakryta dachem czterosпадowym, namiotowym z wydatnym okapem, zwieńczonym wysoką ostrosłupową sterczyną obitą blachą. Nad wejściem daszek pulpityowy, pod nim w nadprożu napis dewocyjny z 1866r. Poniżej znajduje się wiersz:

Tu leżą kości waszych ojców, matek

żon, mężów, krewnych tudzież innych dziątek

Mówcie im tu wieczne odpoczywanie

Skarbiąc takoweż sobie pozdrowienie

Tutaj są martwe waszej krwi popioły

Tu spoczywają wasze przyjacioły

Czczycież te składy jako drogie dary

Pomnąc, że tu nas wniosą także mary.

Wewnątrz kaplicy późnobarokowa polichromia z 1795r. (przemalowana w ok. 1970r.). Na ścianie południowej znajduje się iluzjonistyczny ołtarz z nieistniejącym przedstawieniem Ukrzyżowania w retabulum, na pozostałych – po dwa „obrazy” w ramach ze scenami przedstawiającymi taniec śmierci. Jest to najciekawszy w północno-wschodniej Polsce przykład ukazania *dance macabre*. Malowidła na prawo od wejścia ukazują spotkania ze śmiercią kilku osób: szlachcianki, szlachcica, dwóch pijących szlachciców, na lewo zaś: księdza, chłopki, żołnierza (lub myśliwego). Są to osoby reprezentujące miejscową społeczność, co miało znaczenie dla edukacyjnego wymiaru malowideł. Postacie z prawej strony są negatywne, z lewej zaś pozytywne. Ponad wejściem do kaplicy umieszczona jest tablica erekcyjna z herbem Krajewskich – Jasieńczyk, nad którym znajduje się kapelusz kanonicki i łaciński napis:

Obecny tu Cmentarz zgodnie z dawnym sposobem

Budowania przez chrześcijan i zgodnie z nieskażoną opinią

świadków, razem z tą kaplicą Marcin Krajewski

Kanonik Katedralny płocki, oficjał łomżyński,

rycerz orderu św. Stanisława, prepozyt zambrowski

i nowogrodzki zbudował w 1795 roku i poświęcił Bogu.

Gdy na nie spojrzysz pamiętając o swojej śmierci

proś o wieczny pokój dla umarłych.

Zdjęcie nr 5. Napis dewocyjny z 1866r. na kaplicy cmentarnej w Zambrowie (źródło: UM Zambrów)

Kaplica cmentarna w Zambrowie jest najstarszym tego typu obiektem na ziemiach dawnego województwa łomżyńskiego. Fakt posiadania stosunkowo dobrze zachowanej, pierwotnej dekoracji malarskiej ścian podnosi jej wartość dokumentarną i naukową.

- **Neoromańska kaplica cmentarna z 1870 r.**

Drugą budowlą, znajdującą się na zambrowskim cmentarzu parafialnym, jest neoromańska kaplica grobowa rodziny Woyczyńskich właścicieli majątku Poryte-Jabłoń. Wybudował ją na grobie małżonki Piotr Woyczyński ok 1870 roku, według projektu architekta Bolesława Muklanowicza. Kaplica położona jest w południowo – wschodniej części cmentarza rzymskokatolickiego zwrócona frontem na zachód.

Jest to murowana i otynkowana budowla na planie prostokąta, jednoprzestrzenna. Bryła zwarta o dachu wysokim dwuspadowym z czworokątną sygnaturką, krytą daszkiem o wydatnym okapie przechodzącym w iglicę zwieńczoną żelaznym krzyżem. Pod całością kaplicy znajduje się krypta.

Nad prostokątnym wejściem, ponad tynkową półkolistą arkadą zwieńczoną krzyżem znajduje się biforium, a w szczycie zachodnim – przezrocze na sygnaturkę. Szczyt jest obramiony opaską. W elewacjach bocznych znajdują się zdwojone okna, niżej na ich osi okienka krypty. W tylnej elewacji umieszczone są okna koliste w opasce tynkowej. Wewnątrz kaplicy umieszczono krzyż i murowany ołtarz, u którego podstawy stoi model trumny. Na ołtarzu jest obraz przedstawiający chrzest Chrystusa.

Zdjęcie nr 6. Neoromańska kaplica cmentarna w Zambrowie z 1870r. (źródło: UM Zambrów)

Kaplica jest interesującym przykładem architektury neoromańskiej XIX w.

- **Cmentarz żydowski w Zambrowie**

Cmentarz żydowski w Zambrowie został założony w drugiej połowie XVIII w, na skarpie nad rzeką Jabłonką, w odległości kilometra na północ od rynku miasta, będącego centrum osadnictwa żydowskiego w Zambrowie.

Zdjęcie nr 7. Kamień pamiątkowy na cmentarzu żydowskim w Zambrowie (źródło: UM Zambrów)

Cmentarz na planie nieregularnego wieloboku o nieczytelnym układzie przestrzennym. Na powierzchni około 2,6 ha znajduje się około 200 porzucanych nagrobków lub ich fragmentów w postaci kamieni nagrobnych, macew zwieńczonych półkuliście lub ostrołukowo o bogatej ornamentyce roślino – zwierzęcej lub w postaci większych form nagrobnych – tumb. Najstarsza odczytana macewa na zambrowskim kirkucie pochodzi z 1829 roku.

Cmentarz żydowski w Zambrowie należy do niewielkiej grupy stosunkowo dobrze zachowanych tego typu obiektów. Posiada znaczne wartości historyczne i artystyczne.

- **Zespół Koszar Szkoły Artyleryjskiej w Zambrowie**

Zespół Koszar Szkoły Artyleryjskiej w Zambrowie został wzniesiony w latach 1885 -1900 i na początku XX w. W tym czasie zapoczątkowano cały szereg inwestycji militarnych na zachodnich ziemiach imperium rosyjskiego, w ramach których wzniesiono m. in. twierdze: w Różanie, Osowcu, Piątnicy, koszary: w Komorowie, Łomży, Suwałkach, Białymstoku. Lokalizacja koszar i rozlokowanie wojsk carskich w Zambrowie wynikały z położenia miasta na skrzyżowaniu ważnych dla obronności szlaków komunikacyjnych oraz z faktu bliskości dużego kompleksu leśnego - Czerwony Bór, który mógł stanowić doskonałe miejsce na poligon dla stacjonujących w mieście żołnierzy. Obok niewielkiego miasteczka z przeważającą niską i drewnianą architekturą powstał duży kompleks kilkudziesięciu parterowych i piętrowych obiektów wykonanych z charakterystycznej dla tego typu budowli czerwonej cegły. Kompleks usytuowano w południowo – wschodniej części miasta wzdłuż ul. Aleja Wojska Polskiego. Ulicę Aleja Wojska Polskiego zaprojektowano jako szeroką, wysadzoną drzewami aleję, stanowiącą główną oś kompozycyjną zespołu. Układ przestrzenny częściowo został zatarty poprzez zmianę przebiegu ciągów komunikacyjnych oraz wprowadzanie współczesnej zabudowy.

Zespół obejmuje kompleks dwudziestu siedmiu budynków koszarowych, magazynowych i gospodarczych. Są to obiekty murowane z nietynkowanej cegły ze skromnym detalem architektonicznym wykonanym w cegle: bonitowane pasowo cokoły, pilastry, gzymsy i fryzy podokapowe. Budynki koszarowe zostały wybudowane na planie wydłużonych

prostokątów, dwupiętrowe nakryte płaskimi dachami czterospadowymi. Budynek przy ul. Magazynowej został wzniesiony na planie litery „H”.

Zdjęcie nr 8. Budynek koszarowy Zespołu Koszar Szkoły Artyleryjskiej w Zambrowie (źródło: UM Zambrów)

Zespół reprezentuje typowy kompleks budynków koszarowych z końca XIX w. i początku XXw. jest ponadto cennym przykładem urbanistyki końca XIXw., zaś poszczególne obiekty stanowią interesującą realizację „stylu ceglanego” i oznaczają się dużymi walorami architektonicznymi.

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA. ANALIZA SZANS I ZAGROŻEŃ

W celu właściwej oceny stanu dziedzictwa kulturowego miasta Zambrów oraz możliwości miasta w tym zakresie, przeprowadzono analizę SWOT.

Tabela nr 3. Analiza SWOT

SILNE STRONY MIASTA ZAMBRÓW	SŁABE STRONY MIASTA ZAMBRÓW
<ul style="list-style-type: none"> • dogodne położenie komunikacyjne; • otwartość i przychylność władz samorządowych; • walory krajobrazowe miasta; • bardzo dobrze rozwinięta baza rekreacyjna miasta (tereny zielone, pływalnia, lodowisko, boisko do piłki siatkowej); • historyczny układ urbanistyczny miasta; • Zespół Koszar Szkoły Artyleryjskiej; • poprawiająca się baza gastronomiczna i noclegowa; • zaktualizowana gminna ewidencja zabytków; • opracowane plany zagospodarowania przestrzennego miasta; • istniejące aktualne studium zagospodarowania przestrzennego; • imprezy kulturalne i rekreacyjne o zasięgu ponadlokalnym; • Miejski Ośrodek Kultury w Zambrowie z kinem 3D, miejska Biblioteka Publiczna, Galeria MOK; • Regionalna Izba Historyczna działająca przy Miejskim Ośrodku Kultury w Zambrowie;	<ul style="list-style-type: none"> • niewystarczająca popularyzacja wiedzy o wartości chronionych obiektów oraz idei ochrony zabytków; • zbyt mała liczba obiektów infrastruktury turystycznej (hoteli, gospodarstw agroturystycznych, restauracji); • przebiegająca droga krajowa przez historyczną część miasta (ul. Kościuszki); • brak koncepcji związanej z rewitalizacją budynków koszarowych; • samowole budowlane oraz niewłaściwie prowadzone remonty obiektów zabytkowych, powodujące utratę walorów zabytkowych; • nieuregulowane sprawy własnościowe; • zła sytuacja finansowa wielu właścicieli obiektów zabytkowych; • niewystarczający stan zabezpieczenia obiektów zabytkowych i postępujący proces ich niszczenia; • brak wystarczających środków w budżecie miasta na wsparcie działań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego;
SZANSE MIASTA ZAMBRÓW	ZAGROŻENIA MIASTA ZAMBRÓW
<ul style="list-style-type: none"> • położenie w obszarze Zielonych Płuc Polski; • bliskość położenia aglomeracji warszawskiej; • wzrost popularności turystyki zorientowanej na lokalne dziedzictwo kulturowe; • możliwość pozyskania środków	<ul style="list-style-type: none"> • brak jasnych i przejrzystych przepisów regulujących działania przy obiektach zabytkowych niewpisanych do rejestru zabytków; • samowola budowlana - wprowadzanie elementów obcych, nowej zabudowy,

<p>finansowych z różnych źródeł: środków unijnych, programów rządowych m i in. na remonty i modernizacje obiektów zabytkowych ;</p> <ul style="list-style-type: none"> • możliwość zwiększenia środków przeznaczonych w budżecie gminy na zadania związane z ochroną dziedzictwa kulturowego; • większa popularyzacja wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego gminy; • edukacja dzieci i młodzieży w zakresie dbałości o zabytki i wrażliwości na kulturę i wartości regionalne; • systematyczne opracowywanie aktualizacji dokumentów na poziomie gminy; • uwzględnianie problemów ochrony dziedzictwa kulturowego w programach, strategiach i planach rozwoju gminy;	<p>agresywnych nośników reklamowych, architektury niezgodnej z lokalnymi tradycjami;</p> <ul style="list-style-type: none"> • niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska; • brak dostatecznego nadzoru nad remontami i przebudowami obiektów zabytkowych; • pogarszający się stan techniczny obiektów zabytkowych na terenie gminy; • brak środków finansowych na remont obiektów zabytkowych; • skomplikowane procedury w ubieganiu się o środki zewnętrzne skutkujące stosunkowo niewielkim wykorzystaniem środków z Unii Europejskiej, zwłaszcza przez osoby prywatne; • niska świadomość mieszkańców miasta w temacie dziedzictwa kulturowego charakteryzującego gminę; • zerwanie ciągłości kulturowej - zmiana systemu wartości pomiędzy pokoleniami; • zagrożenia związane z działalnością inwestycyjną;
---	--

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE

Gminny Program Opieki nad Zabytkami formułuje szereg działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami gminnymi. Wyznaczone kierunki i zadania uwzględniają specyfikę dziejów Gminy i charakter jej dziedzictwa kulturowego, są zgodne z celami wskazanymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, a także komplementarne w stosunku do pozostałych dokumentów planistycznych Gminy Miasto Zambrów.

Na podstawie przeprowadzonej oceny stanu dziedzictwa kulturowego gminy, za pomocą analizy SWOT, zostały opracowane dwa priorytety, do których realizacji wyznaczono kierunki działania wraz z zadaniami.

7.1. Priorytety Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Zambrów

PRIORYTET I: Rewaloryzacja, ochrona i kształtowanie dziedzictwa kulturowego miasta Zambrów

PRIORYTET II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców miasta Zambrów.

7.2. Kierunki działań i zadania Gminnego programu opieki nad zabytkami miasta Zambrów

Dla priorytetu pierwszego, ustalono następujące kierunki działań, wraz z zadaniami dla każdego z kierunków.

PRIORYTET I: Rewaloryzacja, ochrona i kształtowanie dziedzictwa kulturowego miasta Zambrów

KIERUNKI DZIAŁAŃ:

1. *Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania*

ZADANIA:

- restauracja i modernizacja techniczna obiektów zabytkowych oraz obiektów o wartościach kulturowych, oraz zachowanie i pielęgnacja zieleni chronionej;

- podejmowanie starań o uzyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków;
- dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach niebędących własnością gminy – stosowna uchwała dotycząca dotacji na prace remontowo – konserwacyjne przy zabytkach;
- przygotowanie aktualnych informacji dla właścicieli zabytków o możliwościach starania się o środki finansowe z budżetu państwa na dofinansowanie prac przy obiektach zabytkowych;
- interwencja władz miasta przy rażących naruszeniach prawa budowlanego - zwłaszcza w zakresie samowoli budowlanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską i przy obiektach ujętych w gminnej ewidencji zabytków;
- zachowanie historycznego rozplanowania ulic i placów oraz ich linii rozgraniczających i linii zabudowy;
- usuwanie lub odpowiednia przebudowa obiektów dysharmonizujących przestrzenie i architektonicznie.

2. *Podjęcie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne i edukacyjne*

ZADANIA:

- ustalenie i egzekwowanie zasad dotyczących umieszczania szyldów i reklam na obiektach zabytkowych, ujętych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego;
- prowadzenie bieżących prac porządkowo - pielęgnacyjnych na obszarach nieczynnych cmentarzy;
- opracowanie programów rewitalizacji zespołu koszarowego i centrum miasta, oraz ich realizacja;
- iluminacja najcenniejszych zabytków gminy;

3. *Prowadzenie działań powodujących wzrost znaczenia dziedzictwa kulturowego gminy w dokumentach planistycznych gminy i polityce gminnej*

ZADANIA:

- egzekwowanie ustaleń miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;

- uwzględnienie postulatów ochrony dziedzictwa kulturowego i walorów przyrodniczych w treści dokumentów planistycznych, między innymi przy zmianie istniejących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- w momencie przyjmowania nowych planów, strategii dbałość o włączanie zagadnień z ochrony dziedzictwa kulturowego do treści tych dokumentów;
- bieżąca aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków;
- uzupełnienie kart adresowych Gminnej Ewidencji Zabytków o uzyskanie w trakcie przeglądu dane merytoryczne i dokumentacje fotograficzną.
- uwzględnianie ochrony zabytków przy planowaniu zadań inwestycyjnych gminy;

Dla priorytetu drugiego, ustalono następujące kierunki działań, wraz z zadaniami dla każdego z kierunków.

PRIORYTET II: Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców miasta Zambrowa.

KIERUNKI DZIAŁAŃ:

1. Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy.

ZADANIA:

- umieszczenie na stronie internetowej gminy gminnej ewidencji zabytków wraz z kartami obiektów;
- zapoznanie mieszkańców z zagadnieniami dotyczącymi gminnej ewidencji zabytków oraz przybliżenie skutków prawnych z tym związanych;

2. Popularyzowanie wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym miasta.

ZADANIA:

- wydawanie i wspieranie publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy;

- prowadzenie działalności edukacyjnej skierowanej do młodzieży szkolnej poprzez wszelkiego rodzaju konkursy premiujące wiedzę i znanstwo dziedzictwa kulturowego;
- włączenie tematyki ochrony i poszanowania dziedzictwa kulturowego, w tym dóbr kultury do zajęć szkolnych prowadzonych w jednostkach prowadzonych przez gminę;
- wspieranie działań i współpraca z Miejskim Ośrodkiem Kultury w Zambrowie w zakresie problematyki dziedzictwa kulturowego;

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny program opieki nad zabytkami realizowany będzie poprzez wykonanie wskazanych zadań, na rzecz osiągnięcia przyjętych w nim priorytetów. Podstawę instrumentarium stanowią obowiązujące przepisy prawa oraz zawarte w nich regulacje. Regulacje te dotyczą instrumentów ekonomiczno - prawnych, społecznych oraz finansów publicznych. Zakłada się, że zadania określone w niniejszym programie będą wykonywane za pomocą następujących instrumentów:

- **instrumenty prawne**, wynikające z obowiązujących przepisów prawnych:
  - opracowania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
  - wnioskowanie o wpis do rejestru zabytków obiektów;
  - wykonywanie decyzji administracyjnych z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami, np. Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
- **instrumenty finansowe:**
  - finansowanie prac konserwatorskich przy obiektach zabytkowych będących własnością miasta;
  - udzielanie dotacji na prace remontowe, konserwatorskie i budowlane przy zabytkach;
  - korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich;
  - dotacje, subwencje, dofinansowania.
- **instrumenty koordynacji:**
  - realizacja projektów i programów miasta, dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego miasta;
  - realizacja poprzez monitoring stanu środowiska kulturowego.
- **instrumenty społeczne:**
  - edukacja i informacja odnośnie dziedzictwa kulturowego miasta Zambrów;
  - prowadzenie działań z zakresu współpracy i współdziałania z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi oraz spółkami);
  - edukacja kulturowa.
- **instrumenty kontrolne:**

- aktualizacja i weryfikacja gminnej ewidencji zabytków;
- ocena zmian w zagospodarowaniu przestrzennym miasta;
- analiza stanu zachowania dziedzictwa kulturowego;
- sporządzanie co dwa lata sprawozdania z realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami;
- aktualizacja programu związana z ustawowym czteroletnim okresem obowiązywania.

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zgodnie z art. 87 ust. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. 2014 poz. 1446), Burmistrz zobowiązany jest do sporządzania, co dwa lata, sprawozdań z realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawiania go Radzie Miasta. Wykonanie takiego sprawozdania, powinno być poprzedzone oceną poziomu realizacji programu, która powinna uwzględniać wykonanie zadań, które zostały przyjęte do realizacji w czteroletnim okresie obowiązywania gminnego programu opieki nad zabytkami oraz efektywność ich wykonania.

Dla priorytetu I - Rewaloryzacja, ochrona i kształtowanie dziedzictwa kulturowego miasta Zambrów, przyjmuje się następujące wskaźniki oceniające poziom realizacji programu opieki nad zabytkami:

- procentowy poziom wydatków budżetu miasta poniesionych na realizację Gminnego programu ochrony i opieki nad zabytkami;
- wartość pozyskanych środków finansowych ze źródeł pozabudżetowych przez miasto;
- ilość złożonych wniosków na dofinansowanie prac remontowych przez właścicieli zabytkowych obiektów;
- ilość obiektów wpisanych do rejestru zabytków;
- ilość zebranych informacji od właścicieli obiektów wpisanych do rejestru zabytków, dotyczących przeprowadzonych remontów;
- ilość przeprowadzonych kontroli stanu zachowania obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność miasta i pozostałych jednostek;
- ilość interwencji władz miasta przy rażących naruszeniach prawa budowlanego;
- wartość przyznanych dotacji na prace konserwatorskie i remonty dla obiektów zabytkowych;
- ilość umieszczonych iluminacji świetlnych obiektów sakralnych z terenu gminy;

- ilość przeprowadzonych prac porządkowo - pielęgnacyjnych na terenie cmentarzy, będących własnością miasta.

Dla priorytetu II - Promocja dziedzictwa kulturowego i edukacja służąca budowaniu tożsamości kulturowej mieszkańców miasta Zambrów, przyjmuje się następujące wskaźniki oceniające poziom realizacji Gminnego programu opieki nad zabytkami:

- ilość odwiedzin strony internetowej gminy z zamieszczoną gminną ewidencją zabytków wraz z kartami obiektów;
- ilość przedstawionych mieszkańcom informacji dotyczących gminnej ewidencji zabytków oraz przybliżenie skutków prawnych z tym związanych;
- liczba opracowanych i wydanych publikacji, folderów promocyjnych, przewodników poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy;
- ilość przeprowadzonych konkursów szkolnych popularyzujących historię gminy oraz jej zabytki i wystaw;
- zakres współpracy Miejskim Ośrodkiem Kultury w Zambrowie;

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

W okresie objętym niniejszym Programem, nakłady na ochronę zabytków i dziedzictwa kulturowego mogą pochodzić ze:

1) źródeł publicznych:

- budżetu jednostek samorządów terytorialnych (np. budżet miasta Zambrów, budżet powiatu zambrowskiego);
- budżetu Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
- budżetu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, w oparciu o ogłaszane przez Ministerstwo corocznie aktualne programy;
- budżetu państwa na utrzymanie mogił i cmentarzy wojennych;
- budżetu Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa;
- dotacji unijnych, w ramach nowych programów operacyjnych na lata 2014 -2020 (np.: Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2014-2020; Lokalna grupa działania strategia „Brama na Podlasie”)

2) źródeł prywatnych:

- osób fizycznych;
- organizacji pozarządowych – stowarzyszeń, fundacji;
- osób prawnych itp.

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PRZEZ GMINĘ ZADAŃ Z ZAKRESU OCHRONY ZABYTKÓW

Zasady finansowania opieki nad zabytkami określa rozdział 7 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Zgodnie z art. 71 w/w ustawy finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku spoczywa na osobie fizycznej lub jednostce organizacyjnej posiadającej tytuł prawny do zabytku. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest zadaniem własnym. W związku z tym ważne jest, by władze gminy z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania w budżecie środków przeznaczonych na realizację zapisów Gminnego programu opieki nad zabytkami. Podjęte starania mogą wpłynąć pozytywnie na jakość życia mieszkańców, oraz poprawić stan środowiska kulturowego miasta Zambrów.

W budżecie Gminy Miasto Zambrów zabezpieczane są środki przeznaczone na dotacje na podstawie przyjętej uchwały Nr 198/XL/10 Rady Miasta Zambrów z dnia 30 marca 2010r. w sprawie określenia zasad udzielania i rozliczania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Uchwała określa warunki ubiegania się o dotację na finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Dotacja z budżetu Miasta Zambrów może być:

- udzielona wnioskodawcom na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na terenie miasta Zambrów;
- udzielona na dofinansowanie nakładów koniecznych lub innych nakładów, których celem jest ochrona i wyeksponowanie wartości zabytkowych obiektu, o wartości nie przekraczającej 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych;
- udzielona po złożeniu przez wnioskodawcę wniosku w tej sprawie.

Wniosek o udzielenie dotacji powinien zawierać:

- 1) imię, nazwisko, miejsce zamieszkania i adres wnioskodawcy lub nazwę, siedzibę i adres podmiotu będącego wnioskodawcą;
- 2) wskazanie zabytku, z określeniem miejsca jego położenia;
- 3) wskazanie tytułu prawnego wnioskodawcy do zabytku;
- 4) określenie rodzaju prac, na które ma być udzielona dotacja i terminu ich wykonania;
- 5) określenie wysokości dotacji, o którą ubiega się wnioskodawca;
- 6) informację o uzyskanych dotychczas środkach publicznych od innych jednostek sektora finansów publicznych przeznaczonych na dofinansowanie prac objętych wnioskiem;
- 7) informację o ubieganiu się wnioskodawcy o dotację na prace objęte wnioskiem u innego organu mogącego udzielić dotacji;
- 8) całkowity kosztorys zadania.

Do wniosku wnioskodawca dołącza kopie:

- 1) decyzji o wpisie zabytku do rejestru zabytków;
- 2) tytułu prawnego zabytku;
- 3) pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków na prowadzenie prac, które mają być przedmiotem dotacji;
- 4) pozwolenia na budowę, jeżeli prace wymagają takiego pozwolenia.

Dotacje przyznaje Rada Miasta na wniosek Burmistrza odrębną uchwałą, w której określa nazwę beneficjenta, prace lub roboty, na wykonanie których przyznano dotację oraz kwotę przyznanej dotacji. Przekazanie dotacji następuje na podstawie umowy zawartej przez Burmistrza z beneficjentem. Dotacja nie może być wykorzystana na inny cel niż wskazany w umowie.

Zgodnie z przepisami art. 77 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich;
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych;
- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej;

- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich;
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego;
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz;
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku;
- stabilizację konstrukcyjną części składowych zabytku lub ich odtworzenie w zakresie niezbędnym dla zachowania tego zabytku;
- odnowienie lub uzupełnienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki;
- odtworzenie zniszczonej przynależności zabytku, jeżeli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności;
- odnowienie lub całkowite odtworzenie okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych;
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności;
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej;
- uzupełnianie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej oraz zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych;
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu;
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru;
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Od chwili obowiązywania w/w Uchwały Rady Miasta beneficjentami, którym udzielono dotacje na prowadzenie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych były: Parafia p.w. Trójcy Przenajświętszej w Zambrowie i wspólnoty mieszkaniowe budynków mieszkalnych wielorodzinnych (tabela nr 4).

Środki gminy przeznaczono również na fundusz remontowy w budynkach zabytkowych, w których Miasto jest współwłaścicielem, a także na utrzymanie zabytków stanowiących własność Miasta lub miejskich instytucji kultury (Miejski Ośrodek Kultury w Zambrowie, w którym mieści się Regionalna Izba Historyczna, zlokalizowany w zabytkowym budynku koszarowym Zespołu Koszar Szkoły Artyleryjskiej przy ul. Aleja Wojska Polskiego 25). W latach 2013-2014 na remont budynku przy Aleja Wojska Polskiego 25 przeznaczono środki z budżetu gminy w kwocie 1 845 175,93 zł.

Tabela nr 4. Dotacje na ochronę i opiekę zabytków w latach 2010 – 2015 przeznaczone na podstawie uchwały Nr 198/XL/10 Rady Miasta Zambrów z dnia 30 marca 2010r.

Lp	WNIOSKODAWCA	ZADANIE	KWOTA DOTACJI
2010 r. – łączna kwota dotacji 200 000,00 zł			
1	Parafia Rzymskokatolicka p.w. Trójcy Przenajświętszej w Zambrowie	Wymiana istniejącej posadzki betonowej na posadzkę granitową typu YELLOW PINK w nawie głównej i nawach bocznych kościoła p.w. Trójcy Przenajświętszej w Zambrowie	50 000,00 zł
2	Wspólnota Mieszkaniowa Nieruchomości Magazynowa 15	Wymiana pokrycia dachowego, rynien, rur spustowych i obróbek blacharskich, rozebraniu i odtworzeniu kominów, ociepleniu stropu oraz wymianie świetlików dachowych	22 500,00 zł
3	Wspólnota Mieszkaniowa Nieruchomości Magazynowa 7	Roboty budowlane polegające na malowaniu klatki schodowej	4 000,00 zł
4	Wspólnota Mieszkaniowa Nieruchomości Aleja Wojska Polskiego 41	Wymiana pokrycia dachowego, rynien, rur spustowych i obróbek blacharskich, rozebraniu i odtworzeniu czap kominowych oraz wymianie świetlików dachowych	55 000,00 zł
5	Wspólnota Mieszkaniowa Nieruchomości Aleja Wojska Polskiego 43	Wymiana pokrycia dachowego, rynien, rur spustowych i obróbek blacharskich, rozebraniu i odtworzeniu kominów, ociepleniu stropu oraz wymianie świetlików dachowych	25 500,00 zł
6	Wspólnota Mieszkaniowa Nieruchomości Aleja Wojska Polskiego 50	Ocieplenie stropu, wymiana stolarki okiennej klatek schodowych oraz wymiana podokienników zewnętrznych z blachy powlekanej	19 000,00 zł
7	Wspólnota Mieszkaniowa	Roboty budowlane polegające na	9 000,00 zł

Lp	WNIOSKODAWCA	ZADANIE	KWOTA DOTACJI
	Nieruchomości Aleja Wojska Polskiego 54	malowaniu klatek schodowych	
8	Wspólnota Mieszkaniowa Nieruchomości Aleja Wojska Polskiego 58	Ocieplenie stropu ostatniej kondygnacji oraz wymiana stolarki okiennej na klatkach schodowych i wymiana obróbek blacharskich	15 000,00 zł
2011 r. – łączna kwota dotacji 100 000,00 zł			
9	Wspólnota Mieszkaniowa Nieruchomości Grunwaldzka 6	Wymiana pokrycia dachowego, rynien, rur spustowych i obróbek blacharskich naprawie uszkodzonych kominów wraz wykonaniem czap kominowych	31 400,00 zł
10	Wspólnota Mieszkaniowa Nieruchomości Aleja Wojska Polskiego 43	Roboty budowlane polegające na wymianie instalacji C.O.	15 500,00 zł
11	Wspólnota Mieszkaniowa Nieruchomości Aleja Wojska Polskiego 46	Wymiana pokrycia dachowego, rynien, rur spustowych i obróbek blacharskich naprawie uszkodzonych kominów wraz wykonaniem czap kominowych	24 300,00 zł
12	Wspólnota Mieszkaniowa Nieruchomości Aleja Wojska Polskiego 54	Wymiana pokrycia dachowego, rynien, rur spustowych i obróbek blacharskich naprawie uszkodzonych kominów wraz wykonaniem czap kominowych	28 800,00 zł
2012 r. – łączna kwota dotacji 45 100,00 zł			
13	Parafia Rzymskokatolicka p.w. Trójcy Przenajświętszej w Zambrowie	Demontaż starych płyt nagrobkowych i ułożeniu nowych płyt granitowych, naprawie cokołu, wyłożeniu kostką brukową szarą mogiły (...)	7 200,00 zł
14	Wspólnota Mieszkaniowa Nieruchomości Magazynowa 15	Roboty budowlane polegające na wymianie instalacji C.O.	37 900,00 zł
2013 r. – łączna kwota dotacji 70 000,00 zł			
15	Wspólnota Mieszkaniowa Nieruchomości Magazynowa 2	Wymiana pokrycia dachowego, rynien, rur spustowych i obróbek blacharskich, naprawie uszkodzonych kominów oraz wykonaniu czapek kominowych, wymianie stolarki okiennej (...)	55 000,00 zł
16	Wspólnota Mieszkaniowa Nieruchomości Magazynowa 5	Roboty budowlane polegające na remoncie instalacji elektrycznej ADM na klatkach schodowych	15 000,00 zł

Lp	WNIOSKODAWCA	ZADANIE	KWOTA DOTACJI
2014r. – łączna kwota dotacji 90 000,00 zł			
17	Wspólnota Mieszkaniowa Nieruchomości Magazynowa 7	Wymiana pokrycia dachowego, rynien, rur spustowych i obróbk blacharskich, naprawie uszkodzonych kominów wraz z wykonaniem czapek kominowych, wymianie włączów kominarskich	35 000,00 zł
18	Wspólnota Mieszkaniowa Nieruchomości Aleja Wojska Polskiego 41	Prace konserwatorskie polegające na montażu i uruchomieniu sześciu sztuk urządzeń systemu osuszania Elektro Aqua GPL 111	10 500,00 zł
19	Wspólnota Mieszkaniowa Nieruchomości Aleja Wojska Polskiego 48	Prace konserwatorskie polegające na montażu i uruchomieniu siedmiu sztuk urządzeń systemu osuszania Elektro Aqua GPL 111	12 500,00 zł
20	Wspólnota Mieszkaniowa Nieruchomości Aleja Wojska Polskiego 50	Prace konserwatorskie polegające na montażu i uruchomieniu czterech sztuk urządzeń systemu osuszania Elektro Aqua GPL 111	7 000,00 zł
21	Parafia Rzymskokatolicka p.w. Trójcy Przenajświętszej w Zambrowie	Remont muru ogrodzeniowego cmentarza parafialnego	25 000,00 zł
2015r. – łączna kwota dotacji 100 000,00 zł			
22	Wspólnota Mieszkaniowa Nieruchomości Aleja Wojska Polskiego 44	Wymiana pokrycia dachowego, rynien, rur spustowych i obróbk blacharskich, naprawie uszkodzonych kominów wraz z wykonaniem czapek kominowych, wymianie włączów kominarskich, wymianie stolarki okiennej	33 500,00 zł
23	Wspólnota Mieszkaniowa Nieruchomości Aleja Wojska Polskiego 50	Wymiana pokrycia dachowego, rynien, rur spustowych i obróbk blacharskich, rozbiórce istniejącej nadbudówki i rekonstrukcji pierwotnej więźby dachowej i gzymsu, naprawie uszkodzonych kominów wraz z wykonaniem czapek kominowych, wymianie włączów kominarskich	31 500,00 zł
24	Wspólnota Mieszkaniowa Nieruchomości Aleja Wojska Polskiego 58	Wymiana pokrycia dachowego, rynien, rur spustowych i obróbk blacharskich, naprawie uszkodzonych kominów wraz z wykonaniem czapek kominowych, wymianie włączów kominarskich	35 000,00 zł

Miasto planuje dalej wspierać finansowo prace konserwatorskie i remonty zabytków również w latach obowiązywania Gminnego programu opieki nad zabytkami. Zaleca się, skierowanie w większym stopniu pomocy finansowej do osób prywatnych czy wspólnot mieszkaniowych będących właścicielami zabytkowych kamienic, mających ogromne znaczenie dla wyglądu krajobrazu miejskiego.

12. SPIS TABEL

1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków w mieście Zambrów
2. Obiekty wpisane do gminnej ewidencji zabytków w Gminie Miasto Zambrów
3. Analiza SWOT
4. Dotacje na ochronę i opiekę zabytków w latach 2010 – 2015

13. SPIS ZDJĘĆ

1. Kościół Parafialny pw. Trójcy Przenajświętszej.
2. Główna brama Kościoła Parafialnego pw. Trójcy Przenajświętszej.
3. Główne wejście na cmentarz parafialny w Zambrowie.
4. Kaplica cmentarna w Zambrowie.
5. Napis dewocyjny z 1866 r. na kaplicy cmentarnej w Zambrowie.
6. Neoromańska kaplica cmentarna w Zambrowie z 1870r.
7. Kamień pamiątkowy na cmentarzu żydowskim w Zambrowie.
8. Budynek koszarowy Zespołu Koszar Szkoły Artyleryjskiej w Zambrowie.

- **Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku**
- **Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tekst jednolity Dz. U. z 2014 r. poz. 1446 z późn. zm.)**
- **KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2014-2017**
- **NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 – 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 – 2020**
- **PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO.**
- **STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO DO 2020 ROKU**
- **PROGRAM ROZWOJU POWIATU ZAMBROWSKIEGO DO ROKU 2020**
- **STRATEGIA ROZWOJU MIASTA ZAMBRÓW NA LATA 2012 – 2022**
- **STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO MIASTA ZAMBROWA**